

Magdalena Micherda

Wyższa Szkoła Planowania Strategicznego, Dąbrowa Górnicza

Działalność pozalekcyjna polskich szkół na Zaolziu w upowszechnianiu kultury i polskości - z badań nad prasą zaolziańską

After classes activities of Polish schools in Zaolzie
disseminating of culture and Polishness
– from research on Zaolzie press

Wprowadzenie

Zagadnienia związane z kulturą, w tym zwłaszcza te dotyczące kultury polskiej, są szczególnie bliskie mieszkańcom Zaolzia. Młode pokolenie Polaków żyjących w Republice Czeskiej, wspólnie z nauczycielami, chce poznawać i odkrywać własną polskość. Według Grażyny Balkowskiej nie jest ona

[...] pojęciem raz na zawsze zdefiniowanym, tak też konfrontacja z polsnością nie jest jednorazowym aktem, lecz niekończącym się procesem. Reakcja ta może być powierzchowna, może jednak obejmować zrozumienie wartości kształtujących wzory rzeczywistych działań członków polskiej społeczności, normy i modele skierowane na kształtowanie działania¹.

Na Zaolziu od wielu lat myśli się, rozmawia i podejmuje działania wspierające strategię rozwoju polskości. Uruchomiono m. in. Fundusz Rozwoju Zaolzia, a także opracowano materiały do opublikowanej „Wizji 2035”. Podkreśla się, że najważniejszym celem

¹ G. Balkowska, *Wobec polskości. Z doświadczenia nauczyciela języka polskiego jako obcego*, <http://bazhum.muzhp.pl> [dostęp: 15.10.2019].

(...) w perspektywie 15-20 lat jest zachowanie lub nawet wzrost liczebności osób deklarujących narodowość polską na Zaolziu. Krwiobiegim polskości są bezsprzecznie nasze polskie szkoły i przedszkola, ich liczba i jakość mają dla osiągnięcia celu strategicznego fundamentalne znaczenie².

Upowszechnianie kultury, w tym kultury polskiej, to zadanie szczególnie ważne dla nauczycieli i wychowawców, którzy wprowadzają wychowanka w świat wartości, umożliwiając tym samym młodemu człowiekowi pełniejsze odkrywanie własnej tożsamości.

[...] Zrozumieć piękno to odnaleźć aspekt świata wyrażony w dziele realizującym tę wartość³.

Upowszechnianie kultury jest bardzo mocno związane z wychowaniem, które ma tworzyć odpowiednią przestrzeń i stwarzać dogodne warunki do poznawania kultury i równocześnie do wprowadzania w tę kulturę⁴. Jadwiga Uchyla-Zroski podkreśla, iż

[...] rozwój człowieka dokonuje się przez czynne uczestnictwo w procesach kultury artystycznej jako dziedzinach życia człowieka, w których sztuka wyraźnie zaznacza swoją obecność⁵.

Specyfika współczesnego szkolnictwa na Zaolziu

Na Zaolziu⁶ działa obecnie 25 szkół podstawowych z polskim językiem nauczania, w tym w powiecie frydeckim pięć, z klasami 1-9 i pięć z oddziałami 1-5. W powiecie karwińskim edukację szkolną prowadzi pięć szkół podstawowych z klasami 1-9 i dziesięć

² M. Wałach, *Nasz wspólny polski dom*, „Głos Ludu” z soboty 4 lutego 2017 roku, nr 15 (LXXII), s. 1.

³ M. Gołaszewska, *Estetyka współczesności*, Warszawa 2007, s. 262-263.

⁴ K. Kądzielska, *Upowszechnianie kultury*, [w:] *Problemy uczestnictwa w kulturze*, red. W. Sobisiak, Warszawa 1974, s. 45.

⁵ J. Uchyla-Zroski, *Sztuka w edukacji jako estetyczny nurt wychowania*, [w:] *Wartości w muzyce, Zarys współczesnych kierunków badań nad wartościami w muzyce*, t. 3, Katowice 2010, s. 229.

⁶ Zaolzie to obszar znajdujący się w Republice Czeskiej. Liczy on obecnie 805 km² i położony jest między Czeskim Cieszyнем a Dobrą, w okolicy Frydka-Mistka oraz między Boguminem a Mostami, koło Jabłonkowa.

z oddziałami 1-5⁷. Placówki te korzystają z czeskich programów nauczania, za wyjątkiem języka polskiego, historii i geografii. Specyfika polskiego szkolnictwa na Zaolziu polega między innymi na ścisłej współpracy polskich szkół z lokalnymi instytucjami i organizacjami w zakresie upowszechniania kultury wśród uczniów. Działa tu bardzo prężnie wiele instytucji kulturalnych i oświatowych, w tym Teatr Cieszyński w Czeskim Cieszynie⁸ ze Sceną Polską, Czeską i Sceną Lalek „Bajka”. Ponadto Centrum Pedagogiczne dla Polskiego Szkolnictwa Narodowościowego⁹, Biblioteka Regionalna w Karwinie, Stowarzyszenie Przyjaciół Polskiej Książki, Polski Związek Kulturalno-Oświatowy¹⁰, Polskie Towarzystwo Artystyczne „Ars Musica” oraz Kongres Polaków.

Polskie szkoły na Zaolziu prowadzą bardzo intensywną działalność pozalekcyjną umożliwiającą uczniom poznawanie i uczestniczenie w kulturze, w sposób szczególny w kulturze polskiej. Placówki te współpracują z zaolziańskimi instytucjami i wspólnie przywiązują wielką wagę do pielęgnowania wśród wychowanków własnej polskości. Prasa polska na Zaolziu: „Głos Ludu”¹¹, gazeta Polaków w Re-

⁷ Szkoły podstawowe, <https://www.pctesin.cz/szkoly-podstawowe> [dostęp: 30.09.2019 r.].

⁸ Historia Teatru Cieszyńskiego w Czeskim Cieszynie sięga 1945 roku. Fenomen jego działalności polega m.in. na tym, iż obejmuje on 3 samodzielne, profesjonalne Sceny: Scenę Czeską, Scenę Polską i Teatr Lalek „Bajka”.

⁹ Centrum Pedagogiczne dla Polskiego Szkolnictwa Narodowościowego jest placówką doskonalenia zawodowego, kształcenia ustawicznego oraz współpracy europejskiej. Służy fachową pomocą nauczycielom, świadczy pomoc metodyczną i dydaktyczną szkołom z polskim językiem nauczania na Zaolziu. Ponadto prowadzi własną działalność wydawniczą, opracowuje programy nauczania, wybiera i tłumaczy podręczniki, a także prowadzi bibliotekę dla nauczycieli.

¹⁰ Polski Związek Kulturalno-Oświatowy (PZKO), to największa polska organizacja społeczna na Zaolziu reprezentująca polską mniejszość w Republice Czeskiej. Posiada swój Zarząd Główny w Czeskim Cieszynie i posiada 84 oddziały terenowe, tzw. „Miejscowe Koła”, które znajdują się niemalże we wszystkich zaolziańskich miejscowościach. Ma on na celu, wraz z Kongresem Polaków reprezentować Polaków w Czechach. Ponadto ma na uwadze troskę o zachowanie polskości i upowszechnianie kultury polskiej. W tym celu zakładane były przy miejscowych kołach biblioteki, teatry amatorskie, chóry i zespoły folklorystyczne.

¹¹ Obecnie gazeta „Głos Ludu” ma tytuł „Głos”, a zmiana nastąpiła w 2018 roku.

publice Czeskiej, ukazująca się dwa razy w tygodniu i miesięcznik „Zwrot” pełnią rolę propagatora polskości wśród społeczeństwa lokalnego Zaolzia.

Niniejszy artykuł przedstawia badania własne dotyczące wybranych aspektów działalności pozalekcyjnej polskich szkół na Zaolziu w upowszechnianiu kultury i polskości wśród uczniów w 2017 roku¹². W procesie badawczym wykorzystano prasę zaolziańską „Głos Ludu”¹³ i „Zwrot”¹⁴ we wskazanym przedziale czasowym. Warto zaznaczyć, że redaktorzy tychże wydawnictw uczestniczą we wszystkich ważnych wydarzeniach regionu, informując następnie polską mniejszość oraz propagując wśród nich kulturę i polskość.

Upowszechniająca kulturę polską działalność pozalekcyjna polskich szkół na Zaolziu w 2017 roku

Szkoły polskie na Zaolziu prowadziły w 2017 roku, wzorem lat ubiegłych, bardzo intensywną działalność pozalekcyjną upowszechniającą kulturę polską wśród uczniów. Dzięki prasie zaolziańskiej, działania te są ciągle żywe i obecne w życiu lokalnej społeczności. Aktywność tę można często określać już mianem systematycznej, gdyż dokonuje się ona regularnie, najczęściej raz w roku. Przykładem takich poczynań są niewątpliwie spotkania uczniów z literaturą polską, a także przeglądy działalności śpiewaczej szkół.

Pismo ukazuje się od tego czasu dwa razy w tygodniu, we wtorki i piątki nakładem ok. 5 tys. egzemplarzy.

¹² Artykuł jest kontynuacją badań dotyczących upowszechniania kultury polskiej w polskich szkołach na Zaolziu (szkół z polskim językiem nauczania) w latach 2013-2016. Zostały one przeprowadzone i zanalizowane w rozprawie doktorskiej autorki. Dysertacja „Upowszechnianie kultury polskiej w działalności pozalekcyjnej polskich szkół na Zaolziu” została napisana pod kierunkiem prof. nadzw. dr hab. Jadwigi Uchyl-Zroski i obroniona w maju 2019 roku na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim.

¹³ „Głos” jest to gazeta Polaków w Republice Czeskiej wydawana przez Kongres Polaków. Ukazuje się od 1945 roku. W 2017 roku pismo ukazuje się trzy razy w tygodniu: we wtorki, czwartki i soboty, przy wsparciu finansowym Ministerstwa Kultury RC.

¹⁴ Miesięcznik „Zwrot” jest wydawnictwem bardzo prestiżowym, pięknie wydany z nowoczesną szatą graficzną. Jest wydawany przez Polski Związek Kulturalno-Oświatowy od 1946 roku. W 2019 roku nakład pisma to 1600 egzemplarzy.

Wyjątkowym wydarzeniem dla każdego ucznia polskiej szkoły na Zaolziu jest udział w corocznym projekcie „Z książką na walizkach”. Są to osobiste spotkania i rozmowy z pisarzami w szkole, bądź bibliotece. Głównym organizatorem tej akcji czytelniczej jest Stowarzyszenie Przyjaciół Polskiej Książki na czele z Heleną Legowicz, przy współpracy Biblioteki Regionalnej w Karwinie oraz Biblioteki Miejskiej w Czeskim Cieszynie. W 2017 roku na Zaolziu miała miejsce już jedenasta edycja tego wydarzenia. Akcji towarzyszył także konkurs czytelniczy dla trzech kategorii wiekowych. Najmłodszy czytelnicy mogli w narysować obrazek po zapoznaniu się z książką Beaty Ostrowickiej „Anatol i przyjaciele”. Czytelnicy z klas 3-5 wybierali dwie książki i odpowiadali na pytania konkursowe. Uczniowie klas 6-9 otrzymali do wyboru aż pięć książek, zróżnicowanych tematycznie. Zadanie konkursowe dla tej grupy polegało na napisaniu własnych refleksji i spostrzeżeń związanych z przeczytaną i wybraną lekturą¹⁵.

Fot. 1. Autorka Beata Ostrowicka na Biesiadzie literackiej w Teatrze Cieszyńskim w Czeskim Cieszynie

Fot. D. Chlup.

Źródło: https://glos.live/Swiat_mlodych/detail/pisarze_i_czytelnicy_bawili_sie_razem/0, [dostęp: 03.11. 2019]

¹⁵ [koł], *Walizki już po raz jedenasty*, „Głos Ludu” nr 104 (LXXII), z soboty 9 września 2017 roku, s. 8.

W 2017 roku na Zaolziu z uczniami spotkali się Monika Kowalczyk-Szumowska, Beata Ostrowicka, Joanna Papuzińska, Renata Piątkowska, Paweł Wakuła i Katarzyna Wasilkowska. Na tradycyjną biesiadę literacką w Teatrze Cieszyńskim w Czeskim Cieszynie w tym roku zaproszono dzieci z klas 3-5. Uczniowie poprawnie odpowiedzieli na pytania dotyczące książki Moniki Kowalczyk-Szumowskiej pt. „Fajna ferajna” lub Barbary Gawryluk pt. „Pudełko pełne kotów”. Podczas biesiady młodzi uczestnicy bawili się wspólnie z pisarzami, odpowiadali na pytania konkursowe, a następnie mogli poprosić autorów o autografy czy dedykację¹⁶.

Szkoły polskie na Zaolziu, we współpracy z lokalnymi instytucjami, zapewniają swoim uczniom także kontakt z kulturą żywego słowa. Okazją taką jest m. in. Konkurs Recytatorski im. Adama Mickiewicza „Kresy”, przeznaczony dla Polaków mieszkających poza granicami kraju. Głównym organizatorem „Kresów” jest Podlaski Oddział Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” w Białymstoku. W przygotowywanie imprezy włącza się również Gimnazjum Polskie im. Juliusza Słowackiego w Czeskim Cieszynie. W 2017 roku miała miejsce już XXVI edycja tego wydarzenia. Eliminacje zaolziańskie odbyły się natomiast po raz 23. Przed publicznością i jurorami zaprezentowało się 31 recytatorów, a wśród nich najliczniejsza grupa wiekowa, obejmująca młodzież 12-16-letnią. Warunkiem udziału była interpretacja dwóch utworów polskich autorów. W tym roku recytatorzy sięgnęli m. in. po utwory Andrzeja Waligórskiego, Michała Daniela Mordarskiego, Marcina Bryczyńskiego, Grzegorza Przemyska i, pochodzącego z Zaolzia, Władysława Młynka. Jury, pod przewodnictwem aktora, Mariusza Orzełka, zdecydowało, że Zaolzie będą reprezentować w Białymstoku zwycięzcy, dwaj uczniowie Polskiego Gimnazjum im. Juliusza Słowackiego w Czeskim Cieszynie, Klara Kotas i Tomasz Suchy, którzy w najstarszej kategorii zdobyli ex aequo pierwsze miejsce. Klara urzekła publiczność interpretacją „Księżycy” Juliusza Słowackiego i utworem „Pan Cogito czyta gazetę” Zbigniewa Herberta. Tomasz Suchy zachwyił jurorów „Wierszem o tym, jak to czasem człowiek

¹⁶ [wik] *Pisarze i czytelnicy bawili się razem*, https://glos.live/Swiat_mlodych/detail/Pisarze_i_czytelnicy_bawili_sie_razem/0 [dostęp: 03.11. 2019].

nie zauważy” Artura Andrusa i utworem Wojciecha Młynarskiego „Prawdziwy Polak”¹⁷.

Fot. 2. Zwycięzcy eliminacji zaolziańskich Konkursu „Kresy” 2017

Źródło: <http://zwrot.cz/2017/11/wiemy-kto-pojedzie-na-kresy-do-biale-gostoku/> [dostęp: 03.11. 2019].

Przewodniczący jury podczas spotkania dodał, iż: [...] Jako ciekawostkę powiem, że do tej pory w 26 edycjach konkursu brało udział ponad 55 tys. osób¹⁸. W 2017 roku białostockie przesłuchania miały miejsce w dniach od 11-16 grudnia¹⁹.

Kolejnym ciekawym przedsięwzięciem na Zaolziu, wpisującym się w upowszechnianie kultury polskiej, jest Konkurs Recytatorski im. Jana Kubisza. 8 grudnia 2017 roku miał miejsce finał XVI edycji. Organizuje go Polska Szkoła Podstawowa w Gnojniku, we współpracy z Centrum Pedagogicznym. Warto zaznaczyć, że konkurs składa się z trzech etapów: eliminacji szkolnych, obwodowych i finałowych.

¹⁷ B. Schönwald, *Było miło, fajnie i licznie*, „Głos Ludu” z soboty 18.11. 2017 roku, nr 132 (LXXXII), s. 4.

¹⁸ AS., *Wiemy, kto pojedzie na „Kresy” do Białegostoku*, <http://zwrot.cz/2017/11/wiemy-kto-pojedzie-na-kresy-do-biale-gostoku/> [dostęp: 03.11. 2019].

¹⁹ Ibidem.

Najbardziej cieszy fakt, że w eliminacjach szkolnych uczestniczy najczęściej prawie cała społeczność szkolna. W zmaganiach obwodowych w Czeskim Cieszynie, Trzyńcu i Jabłonkowie udział brało 269 młodych recytatorów, a do finału jury zakwalifikowało w 2017 roku 71 uczniów. Rzetelną ocenę i fachową poradę otrzymali nauczyciele i uczestnicy od aktorów Teatru Cieszyńskiego na czele z dyrektorem Karolem Suszką, który dodał iż „to sama przyjemność słuchać pięknej polszczyzny i pięknej recytacji dzieci”²⁰. Warto dodać, że najczęściej uczniowie, wspólnie z nauczycielami, wybierali wiersze klasyków: Jana Brzechwy, Wandy Chotomskiej, Ludwika Jerzego Kerna i Agnieszki Frączek, znanej uczniom z akcji „Z książką na walizkach”²¹.

Fot. 3. Finał konkursu recytatorskiego w PSP w Gnojniku - wręczenie nagród najmłodszym uczestnikom

Fot. Danuta Chlup.

Źródło: <https://glos.live/content/news/142GL20171212.pdf>, [dostęp: 04.11. 2019].

Na uwagę zasługuje również działalność śpiewacza, realizowana przez polskie szkoły na Zaozju we współpracy z lokalnymi instytucjami, głównie z Centrum Pedagogicznym i Polskim Towarzystwem Artystycznym „Ars Musica”. Warto podkreślić, że zaoziańskie szkoły słyną z zespołów chórnych docenianych nie tylko w Republice

²⁰ [dc], *Coraz piękniejsza polszczyzna*, „Głos Ludu” z wtorku 12 grudnia 2017 roku, nr 142 (LXXII), s. 4.

²¹ Ibidem.

Czeskiej, ale także poza jej granicami. W listopadzie 2017 roku Chór mieszany Polskiego Gimnazjum w Czeskim Cieszynie „Collegium Iuvenum” zdobył srebrne pasmo w finale przeglądu chórów szkół średnich Republiki Czeskiej „Opava cantat”. Zespół, zdaniem dyrygenta Leszka Kaliny, zasłużył [...] zdecydowanie na więcej ze względu na ambitny repertuar i jego jakościowe wykonanie. Chór Polskiego Gimnazjum startował w trudniejszej kategorii z utworem obowiązkowym. Był nim „Živý ptáček”²². Ponadto chórzyci zaprezentowali interpretację pieśni „Jubilate Deo”, „Regima caeli” i „Marsz” Józefa Świdra²³.

Tymczasem 9 grudnia w Ostrawie-Zabrzegu chóry „Trallalinki” i „Trallala”, działające przy PSP w Czeskim Cieszynie, wzięły udział w siódmej edycji Konkursu Chóralnego „Vanočni akordy”. Po raz kolejny osiągnięcia zespołów zostały dostrzeżone przez jurorów, co zaowocowało „Srebrnym pasmem” dla „Trallalinek” i „Złotym pasmem” dla chóru „Trallala”, który dodatkowo zdobył nagrodę specjalną za wyróżniającą kulturę wokalną²⁴.

Wyjątkowo chlubną tradycją polskich szkół na Zaolziu są tzw. koncerty świąteczne z okazji Bożego Narodzenia. 6 grudnia, zarówno przed południem jak i po południu, w kościele ewangelickim Na Niwach w Czeskim Cieszynie miały miejsce dwa Koncerty Świąteczne Gimnazjum Polskiego. Trwający ok. dwóch godzin występ wypełniły przede wszystkim polskie kolędy, a także wykonana na fortepianie „Księżycowa sonata” L. van Beethovena. Wśród wykonawców publiczność usłyszała chór „Collegium Iuvenum”, kapelę szkolną „Zorómbek”, chór nauczycieli oraz specjalne okazjonalne grupy wokalno-muzyczne²⁵.

Dla uczniów PSP w zaolziańskiej Łomnej czas adwentu ubogacony jest także świątecznym koncertem szkolnym. 15 grudnia

²² [sch], *To oni są zwycięzcami*, „Głos Ludu” z soboty 18 listopada 2017 roku, nr 132 (LXXII) s. 4.

²³ Ibidem.

²⁴ [wik], *»Trallalinki« i »Trallala« z nagrodami*, „Głos Ludu” z soboty 16 grudnia 2017, nr 144 (LXXII), s. 3.

²⁵ B. Schönwald, *Gimnazjaliści rozdawali święta*, „Głos Ludu” z soboty 23 grudnia 2017 roku, nr 147 (LXXII), s. 12.

uczniowie i przedszkolaki wystawiły dla najbliższych i społeczności lokalnej przedstawienie „Królowa śniegu”, a także zaśpiewały piękne kolędy, głównie polskie. Na uwagę zasługuje to, iż podczas koncertu wystąpili wszyscy uczniowie i wszystkie przedszkolaki, „z jakim efektem - o tym świadczyły łzy lejące się z oczu wielu widzów i wybuchające co chwile oklaski. Ukłony i podziękowania przekazujemy całemu gronu pedagogicznemu szkoły i przedszkola za tak piękne przedstawienie, za przepiękną mowę polską płynącą z ust wszystkich, za efektowną scenografię, wzruszającą muzykę”²⁶.

Chór szkolny „Trallala” z PSP w Czeskim Cieszynie kolędował natomiast po świętach, 29 stycznia, w Kościele NSPJ w Alejach Marsarjka. Licznie zgromadzeni uczniowie, nauczyciele, społeczność lokalna, mogli wysłuchać pięknie wykonanych kolęd polskich, czeskich, angielskich i hiszpańskich. Dyrygentem zespołu jest Beata Brzóska, w roli akompaniatora wystąpił Andrzej Molin²⁷.

Szkoły i instytucje zaolziańskie prowadzą regularne przeglądy działalności śpiewaczej uczniów i szkół. Najbardziej prestiżowym wydarzeniem jest Festiwal Piosenki Dziecięcej W kwietniu 2017 roku miała miejsce już jego XV edycja. Koncert finałowy festiwalu organizuje każdorazowo Macierz Szkolna oraz miejscowa PSP w Hawierzowie Błędowicach. Wcześniej chętni uczniowie muszą zakwalifikować się do niego podczas dwudniowych eliminacji przygotowanych przez Polskie Towarzystwo Artystyczne „Ars Musica”. Warto podkreślić, że Festiwal jest dużą i trudną logistycznie imprezą, a publiczność może usłyszeć tylko polskie piosenki, w profesjonalnym wykonaniu uczniów, przy współudziale fachowców od nagłośnienia i oświetlenia²⁸. W 2017 roku na eliminacje zgłosiła się rekordowa liczba uczestników, ponad 180, którzy wykonali łącznie 141 utworów. Do finału jury wytypowało 20 wykonawców²⁹. W kategorii

²⁶ M. Przywara (Babcia), *Przedświęteczny czas w Łomnej*, „Głos Ludu” z soboty 23 grudnia 2017 roku, nr 147 (LXXII), s. 8.

²⁷ A. S., *Trallala kolędował*, „Zwrot” 2017, nr 2, s. 31.

²⁸ B. Schönwald, *Być sławnym jak Ewa Farna*, „Głos Ludu” z wtorku 25 kwietnia 2017 roku, nr 48 (LXXII) s. 4.

²⁹ A. Szotkowska, *Eliminacje Festiwalu Piosenki Dziecięcej*, „Zwrot” 2017, nr 4, s. 35.

solistów z klas IV-VI główną nagrodę otrzymała uczennica polskiej szkoły w Trzyńcu-Tarasie Julia Macura za interpretację piosenki „Śpiewam i tańczę”. W kategorii solistów z klas VII-IX zwyciężyła Taczana Trznadel z PSP w Czeskim Cieszynie, śpiewająca piosenkę „A w parkach jesień”. Spośród najmłodszych, z klas I-III, zgodnie z tradycją, widzowie, nie jury, pierwsze miejsce przyznali Justynie Navrátil, uczennicy PSP im. Stanisława Hadyny w Bystrzycy, śpiewającej utwór „Był sobie strach”. Nagrodzono także duet z PSP w Gnojniku za piosenkę „Był pewien pan” oraz zespół „Uśmiech” z PSP im. Wisławy Szymborskiej w Wędryni za piosenkę „Uśmiech”. W jury zasiadli podczas tegorocznej edycji Jiří Pospíšil, Michal Smolán, Agnieszka Biernat, Roman Lasota i Ewa Farna, której talent został odkryty na Festiwalu Piosenki Dziecięcej w Hawierzowie³⁰.

Fot. 4. XV edycja Festiwalu Piosenki Dziecięcej. Na scenie prezentuje się zespół „Uśmiech” z PSP im. Wisławy Szymborskiej w Wędryni

Źródło: „Głos Ludu”: B. Schönwald, Być sławnym jak Ewa Farna, <https://glos.live/content/news/048GL20170425.pdf>, s. 4, [dostęp: 05.11. 2019].

Ważne miejsce wśród mieszkańców Zaolzia zajmuje również kultura ludowa i gwara, którą starają się pielęgnować i rozwijać polskie

³⁰ B. Schönwald, *Być sławnym jak...*, op. cit., s. 4.

szkoły. W 2017 roku miał miejsce XXIII Przegląd Cieszyńskiej Pieśni Ludowej. „Na tym konkursie nie ma nagłośnienia, a jednak pieśni wykonywane przez uczestników docierają aż do tylnej części sali, gdzie siedzą jurorzy”³¹. Podczas tegorocznej edycji wystąpiło ponad stu uczestników, głównie z Zaolzia. Prezentowali się oni w 4 kategoriach wiekowych oraz osobno w kategoriach: solista, duet i chórek. Gościem honorowym imprezy był konsul generalny RP, Janusz Bilski, a w składzie jury zasiadli profesorowie Daniel Kadłubiec i Alojzy Kopoczek, a także Magdalena Szyndler z Uniwersytetu Śląskiego³².

Fot. 5. XXIII Przegląd Cieszyńskiej Pieśni Ludowej. Na scenie przedszkolaki z Frysztatu

Fot. Danuta Chlup.

Źródło: „Głos Ludu”, D. Kadłubiec, Kilka uwag o śpiewaniu, <https://glos.live/content/news/059GL20170525.pdf>, s. 3, [dostęp: 05.11. 2019].

Główny juror konkursu, znawca folkloru, Daniel Kadłubiec, podkreślał w ocenie wysoki poziom wykonawstwa, przygotowane kompletne stroje, a także udzielał pochwały za wyszukiwanie cennego, pięknego repertuaru. Dalej zalecał nauczycielom, uczniom

³¹ W. Koźdoń, *Leć, cieszyńska pieśni...*, „Głos Ludu” z soboty 20 maja 2017 roku, nr 57 (LXXII), s. 6.

³² Ibidem.

i rodzicom , by popracować jeszcze nad zrozumieniem tekstu, a także zaznaczał, iż

gwara była dobra, ale nie doskonała. Ta od Jabłonkowa różni się od tej koło Cieszyna czy Karwiny. Warto nad nią popracować, bowiem jest ona jednym z najważniejszych wyróżników tego, kto skąd jest [...]. Spróbujmy sięgnąć, wzorem frysztackiego przedszkola, do starych śpiewników czy pamięci tych, którzy pamiętają dawne melodie, by w kółko nie śpiewać o kapuście u chodnika, o Janiczku, co trowym siecze, także nie *Hej, bystra woda*, która nie jest naszym dobrem, choć ją śpiewamy na festynach czy wycieczkach[...]³³.

W 2017 roku zaczęła ponownie regularnie ćwiczyć Kapela *gorolska „Zorómbek”*, działająca przy Gimnazjum Polskim im. Juliusza Słowackiego w Czeskim Cieszynie. W związku z wypadkiem i rehabilitacją nauczyciela Leszka Kaliny, zespół przez dwa lata nie miał systematycznych prób. Na XXIV Międzynarodowym Przeglądzie Zespołów Regionalnych „Złoty kłós” „Zorómbek” uzyskał drugą lokatę i przede wszystkim z powodzeniem wykonał utwory: „Jaworze, jaworze”, „Cicha nocka”, „Pocieszyni moje” i „Na naszym Istebnym”. Ponadto zespół wystąpił w 2017 roku na Przeglądzie Cieszyńskiej Pieśni Ludowej, a członkowie zespołu pomagali na zasadzie wolontariatu przy organizacji tego wydarzenia³⁴.

Gwara jest ważnym czynnikiem kształtującym polskość i kulturę mieszkańców Zaolzia. Dla niektórych jest ona codziennym środkiem komunikacji, dla wielu zaś mieszkańców tego terenu od święta używanym dziedzictwem przodków. W ten sposób jest ciągle żywa i stanowi najważniejszy element cieszyńskiej tożsamości.

W grudniu 2017 roku miał miejsce Koncert Finałowy 14. Konkursu Gwarowego „Po cieszyńsku, po obu stronach Olzy”. Profesor Jadwiga Woronicz, członkini jury, podkreślała, iż gwara jest skarbem, żywym językiem, zmieniającym się powoli. Ponadto zaznaczyła, że musi ona upiększać język literacki³⁵. Mieszkańcy Zaolzia

³³ D. Kadłubiec, *Kilka uwag o śpiewaniu*, „Głos Ludu” z czwartku 25 maja 2017 roku, nr 59 (LXXII), s. 3.

³⁴ [sch], *«Zorómbek» wrócił do formy*, „Głos Ludu” z soboty 13maja 2017 roku, nr 54(LXXII), s. 5.

³⁵ [jr], *Gwara po mistrzowsku*, „Głos Ludu” z soboty 23 grudnia 2017 roku, nr 147 (LXXII), s. 3.

przywiązują dużą wagę do gwary, natomiast polskie szkoły i lokalne instytucje, na czele z Sekcją Ludoznawczą PZKO, dbają o to by była ona autentyczna i nie kojarzyła się z bylejąkością językową.

Fot. 6. Uczestnicy konkursu gwarowego „Po cieszyńsku po obu stronach Olzy” w 2017 roku

Źródło: „Głos Ludu”: (jr), Gwara po mistrzowsku, <https://glos.live/content/news/147GL20171223.pdf>, s.3, [dostęp: 06.11. 2019].

W ciekawy sposób polskie szkoły na Zaolziu starają się uczcić polskie święta, pomimo tego, iż w Republice Czeskiej są to dni pracujące. Przykładowo, Święto Konstytucji 3 Maja uczniowie Gimnazjum Polskiego im. Juliusza Słowackiego w Czeskim Cieszynie spędzili na dwóch lekcjach patriotycznych w Domu Kultury „Strzelnica”. Szkoła zapewniła swoim wychowankom m. in. udział w ciekawym spotkaniu z rotmistrzem Krzysztofem Wincentym Banasiem herbu Dołęga i wykład nt. historii polskiej szabli³⁶.

Niezwykle lubianą formą promocji polskości w środowisku szkolnym Zaolzia są wycieczki i wyjazdy edukacyjne do Polski. 25 maja

³⁶ A. Szotkowska, *Święto Konstytucji 3 Maja*, „Zwrot” 2017, nr 5, s. 29.

2017 roku uczniowie z PSP im. Henryka Sienkiewicza w Jabłonkowie uczestniczyli w 25. Zlocie Szkół Sienkiewiczowskich w Puławach. Celem, wzorem lat poprzednich, było nawiązanie współpracy między szkołami noszącymi imię noblisty. Wyjazd był również okazją do bliższego poznania miejsc związanych z życiem i twórczością pisarza, a także sposobnością do pogłębienia i sprawdzenia swojej wiedzy o Henryku Sienkiewiczu. Podczas wyjazdu umożliwiono uczestnikom poznanie Kazimierza Dolnego, ręcznie usypanego kopca autora oraz miejsca urodzenia Sienkiewicza - Woli Okrzejskiej³⁷.

Uczniowie klas siódmych PSP na Zaolziu uczestniczą corocznie w ciekawym projekcie Zielonej Szkoły nad Bałtykiem. Dzięki dofinansowaniu Kongresu Polaków każdy ma możliwość wyjazdu w klasie siódmej na dwa tygodnie nad polskie morze. W 2017 roku wdrożono kolejny projekt pod nazwą „Poznajemy Polskę przez edukację i zabawę”. Dzięki tej nowej akcji starsi koledzy będą mieli możliwość jesienią b.r. zwiedzać województwo dolnośląskie, a celem będą Duszniki-Zdrój. Nowe wydarzenie będzie realizowane dzięki inicjatywie Centrum Pedagogicznego w Czeskim Cieszynie, Towarzystwa Nauczycieli Polskich w RC oraz Fundacji „Oświata Polska za Granicą”³⁸.

Wnioski

Na podstawie analizy źródeł, można stwierdzić, że szkoły polskie na Zaolziu, w 2017 roku, wzorem lat ubiegłych, prowadziły bardzo szeroką działalność pozalekcyjną, umożliwiającą uczniom kontakt z Polską i jej kulturą. Aktywność ta nie byłaby jednak możliwa bez zaangażowania wielu instytucji i organizacji zaolziańskich. Szczególnie wyróżnić należy również bezinteresowne zaangażowanie wielu lokalnych społeczników, a także rodziców uczniów, wspierających różnorodne działania szkolne. Godne podziwu są m. in. przeglądy działalności śpiewaczej szkół, w tym: Festiwal Piosenki Dziecięcej, Przegląd Cieszyńskiej Pieśni Ludowej. Corocznie, w większości

³⁷ K. Kohut, A. Staszowska (Uczennice PSP w Jabłonkowie), *Na zlocie Sienkiewicza*, „Głos Ludu” z soboty 10 czerwca 2017 roku, nr 66 (LXXII), s. 8.

³⁸ B. Schönwald, *Czas na żywą polszczyznę*, „Głos Ludu” z wtorku 13 czerwca 2017 roku, nr 67 (LXXII), s. 1.

polskich szkół, organizowane są tzw. koncerty świąteczne. Ponadto polskie szkoły regularnie co roku uczestniczą w „Gorolskim Świącie” i innych imprezach Polskiego Związku Kulturalno-Oświatowego, ubogacając te spotkania śpiewem bądź recytacją. Wydarzenia te zauważa i opisuje zaolziańska prasa, będąca propagatorem polskości w środowisku lokalnym. Zróżnicowane działania szkolne w zakresie upowszechniania kultury polskiej mogą być wzorem do naśladowania przez inne placówki kulturalno-oświatowe poza granicami kraju. Najbardziej cieszy to, iż sama młodzież odczuwa potrzebę kontaktów z Polską i jej kulturą. Świadczy o tym duża frekwencja na różnego rodzaju spotkaniach, konkursach i wydarzeniach. Ponadto sami uczniowie podejmują ciekawe inicjatywy upowszechniające kulturę polską. W styczniu w Trzyńcu uczniowie Polskiego Gimnazjum im. Juliusza Słowackiego zorganizowali Dzień Polski w trzyńnickiej herbaciarni „V pohodě”. Wystąpił zespół LUNATYP DUO z Cieszyna, a w dyskusji prowadzonej przez Michała Przywarę ze Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej w RC dominował temat stereotypów polsko-czeskich. Spotkanie ubogaciła degustacja potraw i ciast kuchni polskiej³⁹.

Przykład dużego zaangażowania mieszkańców Zaolzia w działania upowszechniające kulturę polską może być również inspiracją dla licznych środowisk polonijnych w różnych częściach świata.

Bibliografia

Gołaszewska M., *Estetyka współczesności*, Warszawa 2007.

Kądzielska K., *Upowszechnianie kultury*, [w:] *Problemy uczestnictwa w kulturze*, red. W. Sobisiak, Poznań 1974.

Uchyla-Zroski J., *Sztuka w edukacji jako estetyczny nurt wychowania*, [w:] *Wartości w muzyce, Zarys współczesnych kierunków badań nad wartościami w muzyce*, t.3, Katowice 2010.

Czasopisma

[A.S.], *Młodzież zorganizowała Dzień Polski w Trzyńcu*, „Zwrot” 2017, 2.

[AS.], *Trallala kołędował*, „Zwrot” 2017, 2.

[dc.], *Coraz piękniejsza polszczyzna*, „Głos Ludu” 2017, 142 (LXXII).

³⁹ A.S., *Młodzież zorganizowała Dzień Polski w Trzyńcu*, „Zwrot” 2017, nr 2, s. 30.

- [jr.], *Gwara po mistrzowsku*, „Głos Ludu” 2017, 147 (LXXII).
- Kadłubiec D. *Kilka uwag o śpiewaniu*, „Głos Ludu” 2017, 59 (LXXII).
- Kohut K., A. Staszowska A., *Na zlocie Sienkiewicza*, „Głos Ludu” 2017, 66 (LXXII).
- [koł.], *Walizki już po raz jedenasty*, „Głos Ludu” 2017, 104 (LXXII).
- Koźdoń W., *Leć, cieszyńska pieśni...*, „Głos Ludu” 2017, 57 (LXXII).
- Przywara M., *Przedświąteczny czas w Łomnej*, „Głos Ludu” 2017, 147 (LXXII).
- [sch.], *»Zorómbek« wrócił do formy*, „Głos Ludu” 2017, 54 (LXXII).
- [sch.], *To oni są zwycięzcami*, „Głos Ludu” 2017, 132 (LXXII).
- Schönwald B., *Być sławnym jak Ewa Farna*, „Głos Ludu” 2017, 48 (LXXII).
- Schönwald B., *Było miło, fajnie i licznie*, „Głos Ludu” 2017, 132 (LXXXII).
- Schönwald B., *Czas na żywą polszczyznę*, „Głos Ludu” 2017, 67 (LXXII).
- Schönwald B., *Gimnazjaliści rozdawali święta*, „Głos Ludu” 2017, 147 (LXXII).
- Szotkowska A., *Eliminacje Festiwalu Piosenki Dziecięcej*, „Zwrot” 2017, 4.
- Szotkowska A., *Święto Konstytucji 3 Maja*, „Zwrot” 2017, 5.
- [wik.], *»Trallalinki« i »Trallala« z nagrodami*, „Głos Ludu” 2017, 144 (LXXII).

Netografia

- „Głos Ludu” 2017, nr 48, <https://glos.live/content/news/048GL20170425.pdf>, s. 4, [dostęp: 05.11. 2019].
- „Głos Ludu” 2017, nr 59, <https://glos.live/content/news/059GL20170525.pdf>, s. 3, [dostęp: 05.11. 2019].
- „Głos Ludu” 2017, nr 142, <https://glos.live/content/news/142GL20171212.pdf>, [dostęp: 04.11. 2019].
- „Głos Ludu” 2017, nr 147, <https://glos.live/content/news/147GL20171223.pdf>, s.3, [dostęp: 06.11. 2019].
- Pisarze i czytelnicy bawili się razem*, https://glos.live/Swiat_mlodych/detail/Pisarze_i_czytelnicy_bawili_sie_razem/0, [dostęp: 03.11. 2019].
- Centrum Pedagogiczne dla Polskiego Szkolnictwa Narodowościowego w Czeskim Cieszynie, <https://www.pctesin.cz/szkoly-podstawowe>, [dostęp: 30.09. 2019].
- „Zwrot” 2017, listopad, <http://zwrot.cz/2017/11/wiemy-kto-pojedzie-na-kresy-do-bialeghostoku/> [dostęp: 03.11. 2019].

Streszczenie

Na Zaolziu działa obecnie 25 szkół podstawowych z polskim językiem nauczania i jedyne Gimnazjum Polskie (odpowiednik polskiego liceum) w Czeskim Cieszynie. Specyfika polskiego szkolnictwa na Zaolziu polega

między innymi na ścisłej współpracy polskich szkół na z lokalnymi instytucjami i organizacjami w zakresie upowszechniania kultury wśród uczniów. Szczególnie bliska mieszkańcom Zaolzia jest kultura polska. Niniejszy artykuł przedstawia badania własne dotyczące wybranych aspektów działalności pozalekcyjnej polskich szkół na Zaolziu w upowszechnianiu kultury i polskości w 2017 roku, przeprowadzone na podstawie analizy polskiej prasy zaolziańskiej. Warto zaznaczyć, że prowadzą one bardzo intensywną działalność pozalekcyjną umożliwiającą uczniom poznawanie i uczestniczenie w kulturze, w sposób szczególny w kulturze polskiej. Przywiązują ponadto, we współpracy z zaolziańskimi instytucjami, wielką wagę do pielęgnowania wśród wychowanków własnej polskości.

Słowa kluczowe: Zaolzie, szkoły polskie, działalność pozalekcyjna, kultura, polskość

Abstract

There are currently 25 primary schools in Zaolzie with Polish as the language of instruction and the only Polish Junior High School (the equivalent of a Polish high school) in Cesky Tesin. The specificity of Polish education in Zaolzie lies, among others, in the close cooperation of Polish schools in Zaolzie with local institutions and organizations in the field of promoting culture among student. Polish culture is particularly close to the inhabitants of Zaolzie. This article presents own research on selected aspects of after classes activities of Polish schools in Zaolzie in promoting culture and Polishness in 2017, based on the analysis of the sources of the Polish Zaolzie press. It is worth noting that Polish schools in Zaolzie conduct very intensive after classes activities enabling students to get to know and participate in culture, especially in Polish culture. Moreover, in cooperation with Zaolzianian institutions, they attach great importance to cultivating their own Polishness among the students.

Key words: Zaolzie, Polish schools, after classes activities, culture, Polishness